

6.

VÝSADY KRÁLE VRATISLAVA (1061—1092) A VÉVODY
SOBĚSLAVA (1173—1178) PRO PRAŽSKÉ NĚMCE

Mezi Slovy usídlené v našich zemích přicházeli od nepaměti cizinci hledající zde obživu a výdělek, zvláště obchodem, řemesly a různými znalostmi zde dosud vzděnými. V důsledku přirozeného sousedství byli to na prvním místě příslušníci různých germánských kmenů, které slovanský lid běžně označoval za Němce. Odedávna požívali ochrany náčelníků místních slovanských plemen-kmenů knížectví a posléze stáli ovšem v ochraně pražských vévodů přemyslovských. Bylo také od počátku samozřejmé, že tito cizinci ve vztazích mezi sebou zachovávají pravidla vlastního obyčejového práva. Bylo to ve smyslu všeobecně tehdy uznávaného principu personality práva. Pokud jde o vztahy k obyvatelstvu slovanskému, začaly se rychle vytvářet zvláštní obyčeje, jejichž respektování zajišťoval sám vévoda — hlava státu.

Nejpočetnější a po každé stránce nejdůležitější skupinou německých hostů u nás byla německá osada v pražském podhradí, to jest v členitém, lidnatém a bohatém prostoru mezi hrady Prahou a Vyšehradem. Německý okrsek (vicus) nacházel se — patrně už od konce 10. stol. — na východ od Týna směrem k Poříčí a Těšnovu. V druhé polovici 11. století ukázalo se nezbytným postavení této německé osady v českém prostředí poprvé formulovati výslovnými — a patrně hned už psanými — právními předpisy. Učinil tak král Vratislav a tento čin byl, jak se zdá, vyvolán pokusy vzrůstající se české feudalitě, podrobiti i německé osadníky všeobecným českým právním obyčejům a jejich zvláštní postavení nerespektovat.

O sto let později potvrdil a znovu zformuloval hlavní zásady zvláštního postavení příslušníků pražské německé osady vévoda Soběslav II. Vydal o tom listinu, jejíž text se však zachoval jen ve velmi pozdních (z 15. století) opisech potvrzovacích listin českých panovníků 13. a 14. století. Máme pochybnosti o tom, zdali text, tak jak se nám zachoval, je přesnou reprodukcí listiny kdysi Soběslavovy. Jsou tu patrně různé změny, vsuvky a doplňky, avšak hlavní body jsou asi přece jen již z doby, do níž se text sám hlásí.

Některá ustanovení „Soběslavských práv“ pro Němce v pražském podhradí mají ráz kolísání norem, ovšem nikoliv v tom smyslu, že by šlo o práva více států, nýbrž v tom smyslu, že šlo o práva různých národností: českého obyvatelstva, Němců, Románů, Židů. To platí zvláště o čl. 8—9.

Výrok v čl. 10, že „Němci jsou svobodní lidé“ směřoval zřejmě proti pokusům českých feudálů, zacházeti také s německými osadníky příležitostně jako s lidmi závislými a po případě je přímo vtahovati do rámce feudálních pozemkové vrchnostenských svazků, jak se to ovšem později (od 13. století) s německými kolonisty — rolníky v našich zemích skutečně dalo.

Z literatury:

Václav VOJTÍŠEK, O privilegii knížete Soběslava pro pražské Němce a jeho konfirmacích, Výbor rozprav a studií, Praha 1933, str. 311—322. — Zdeněk KRISTEN, Privilegium Němců pražských, Český časopis Historický, roč. XXVIII, 1922, str. 157—165. — M. REJNUŠ, K interpolaci o rychtáři v Soběslavově privilegii pro pražské Němce, Sborník prací Fil. fak. Brněnské univ., IX-C -1960, str. 49-58. — Obecně k počátkům zásady osobního práva B. PARADISI, Storia del diritto internazionale I., Milano 1940, zvl. str. 439 a d. J. KEJŘ, Právněhistorické studie, 14. —

1. Ego Sobieslaus, dux Boemorum, notum facio omnibus presentibus et futuris, quod in gratiam meam et defensionem suscipio Theutonicos, qui manent in suburbio Pragensi, et placet michi, quod sicut iidem Theutonici sunt a Boemis nacione diversi, sic etiam a Boemis eorumque lege vel consuetudine sint divisi. Concedo itaque eisdem Theutonicis vivere secundum legem et iusticiam Theutonicorum, quam habuerunt a tempore avi mei regis Wratislai.

2. Plebanum, quem ipsi libenter elegerint ad ecclesiam eorum, concedo et iudicem similiter,¹ et episcopus petitioni eorum nullo modo contradicat.

3. Debent iurare septem manibus pro furto vel pro eo, quod dicitur nadwore.²

4. Ad nullam expeditionem pergere debent, nisi sit pugnandum pro patria.

5. Si dux est extra Boemiam in expeditione, tunc debent Theutonici Pragam custodire cum duodecim scutis.

6. De homicidio pertinet ad principem, pro quo scilicet homicidio solvantur principi decem talenta Ratisponensis monete vel dextera manus interfectoris vel secundum gratiam ordinetur.³

7. Qui pacem inter eos fregerit, X talenta principi solvat, qui reus est.

8. Si causam habet Boemus cum Theutonico, que testibus debeat conprobari, Boemus habeat erga Theutonicum Theutonicos duos et unum Boemum, fideles omnes. Similiter si causam habet Theutonicus cum Boemo, tunc Theutonicus habeat erga Boemum duos Boemos et unum Theutonicum, sed fideles. De Romanis et Judeis similiter.

1. Já Soběslav, vévoda Čechů, oznamuji všem nynějším i budoucím, že přijímám ve svou milost a ochranu Němce, kteří bydlí v pražském podhradí a přeji si, aby tito Němci, tak jako jsou od Čechů odlišni rodem, tak také od Čechů a jejich zákona či obyčeje byli odděleni. Povolují tudíž těmto Němcům, aby žili podle zákona a spravedlnosti Němců, jak to měli od doby mého děda krále Vratislava.

2. Povolují jim faráře, kterého by si volně k svému kostelu zvolili, a rovněž soudce¹, a biskup jejich žádosti nijak nechť neodporuje.

3. Sedmerou rukou mají přísahati pro krádež nebo pro to, co je nazýváno nádvořie².

4. Nemusí se účastniti žádné vojenské výpravy, leda že by bylo třeba bojovat za vlast.

5. Jestliže je vévoda mimo českou zemi na výpravě, pak mají Němci střežit pražský hrad se 12 štíty.

6. Souditi zabití člověka přísluší knížeti, při čemž ať se knížeti za zabití zaplatí deset talentů řezenské mince nebo propadne pravá ruka vrahova nebo se zařídí věc podle milosti³.

7. Kdo by mezi nimi porušil mír, ať zaplatí knížeti deset talentů, kdo je vinen.

8. Má-li při Čech s Němcem, a měli-li by v ní vystupovat svědkové, nechť má Čech proti Němci dva Němce a jednoho Čecha, všechny naše poddané. Podobně jestliže má Němec při s Čechem, tu Němec nechť má proti Čechovi dva Čechy a jednoho Němce, avšak naše poddané. O Románech a Židech platí pravidlo obdobné.

¹ Snad pozdější vsuvka.

² Výraz „na dvoře—nádvořie“ je pravděpodobně označení deliktu vtržení do usedlosti, přičemž příslušných šest slov bylo by rozhodně pozdější vsuvkou.

³ Posledních šest slov je snad pozdější vsuvka.

9. Item si Boemus vel Romanus vel quiscunque inculpaverit Theutonicum, tunc camerarius summus debet mittere nunccium ad iudicem Theotunicorum et ipse iudex Theotunicorum iudicabit causam illam et ibi nichil plus pertinet ad camerarium.

10. Et eciam concedo Theutonicis, quod liberi sint ab hospitibus et peregrinis et advenis. Noveritis, quod Theutonici liberi homines sunt.

11. Quicunque advena vel hospes de quacunque terra veniens cum Theutonicis voluerit manere in civitate, legem et consuetudinem Theotunicorum habeat.

12. Furtum si ad Theutonicum est, debet excipi presente iudice Theotunicorum. Si fur Theutonicus est, tunc princeps eum iudicabit.

13. Si fur in nocte capitur, suspenditur. Si in die capitur, excoriatur in publico et civitatem abiurabit; postea si capitur, suspenditur.

14. Quidquid faciunt Theutonici, non capiuntur, nec in carcerem ponuntur, si habuerint fideiussores vel domum propriam.

15. In quacunque re culpabiles erunt vel rei Theutonici, nichil dampni vel verecundie paciantur eorum pueri et uxores.

16. Si per vicus Theutonicorum aliquis ierit in nocte et facem non habuerit, si ille occiditur, Theutonici sunt inculpabiles.

17. Si falsa vel fracta*) moneta inventa fuerit in cista Theutonicis, reus est ille, cuius est cista. Sivero in curia vel in domo inventatur, inculpabilis est, cuius domus est vel curia, propter iniquos et malignos, qui talia solent proicere in domos vel in curias.

18. Si furtivus equus apud Theutonicum fuerit recognitus, ille, qui equum

9. Kdyby Čech nebo Román nebo kdokoli obvinil Němce, tu má nejvyšší komorník poslati posla k soudci Němců a soudce Němců sám bude soudit onu při a nic víc nenáleží zde komorníkovi.

10. Povolují také Němcům, aby byli svobodní od (ubytování) hostů, poutníků a přichozích. Věztež, že Němci jsou svobodní lidé.

11. Kterýkoliv přichozí nebo host z kterékoli země přicházející chtěl by bydliti s Němci v obci, nechť má zákon a obyčej Němců.

12. Je-li na Němce podezření z krádeže, má se ospravedlniti za přítomnosti soudce Němců. Je-li zlodějem Němec, pak jej bude souditi kníže.

13. Jestliže je chycen zloděj v noci, věšší se. Je-li chycen ve dne, veřejně se mu dá výprask a přísězně se odřekne obce; chytí-li se znovu, věšší se.

14. Cokoli spáchají Němci, nezatýkají se za to ani se nedávají do vězení, jestliže by měli ručitele nebo vlastní dům.

15. Budou-li Němci v kterékoli věci vinníky nebo žalovanými, nechť za to netrpí žádnou škodu ani hanbu jejich dětí a manželky.

16. Jestliže by někdo šel ulicemi Němců v noci a neměl pochodeň, pro jeho zabíjení jsou Němci bez viny.

17. Jestliže by se našla v truhlici Němce nepravá nebo zlámaná mince, žalován je ten, či je truhlice. Jestliže však se najde na dvoře nebo v domě, je bez viny majitel domu nebo dvora pro nepoctivé a zlomyslné lidi, kteří takové věci vhažují do domů nebo dvorů.

18. Jestliže by se u Němce poznal kůň z krádeže, ten, kdo koně poznává, bude

*) Výrazem fracta moneta, doslova zlámaná mince, může se narážet i na praxi, zhusta trpěnou, že totiž se mince pūlily nebo čtvrtily a pak braly na váhu. Zde se předpokládá, že takovéto praktiky jsou zakázány.

cognoscit, prius iurabit rem amisisse furtive; postea Theutonicus iurabit, stans in circulo facto cum gladio in terra, se non furatum esse equum vel rem illam, sed emisse, et se non cognoscere illum venditorem vel domum eius.

19. Nusquam iurare debent Theutonici nisi ante ecclesiam sancti Petri, nisi principis sit mandatum.

20. Si taberna occulta fuerit in domo Theutonici inventa, ipse dominus domus capiatur, presente iudice Theutonicorum vel eius nuncio et nullus alter.

napřed přísahat, že věci pozbyl krádeží. Potom bude přísahat Němec, stojí v kruhu udělaném mečem na zemi, že neukradl koně nebo onu věc, nýbrž že ji koupil a že nezná onoho prodávajícího nebo jeho dům.

19. Nikde nemají přísahat Němci než před kostelem svatého Petra, ledaže by to kníže přikázal.

20. Jestliže by byla nalezena v domě Němce tajná krčma, nechť je zatčen sám majitel domu v přítomnosti soudce Němců nebo jeho posla a nikdo jiný.